

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΔΗ, «Θουκυδίδη ὁ Ἐπιτάφιος τοῦ Περικλῆ»

Ἐκδόσεις Gutenberg σελ. 150, Ἀθήνα 1979.

Ἡ παρουσίασις κλασσικῶν κειμένων μεταφραζομένων καὶ ἐρμηνευομένων προκαλεῖ πάντοτε τὸ ἐνδιαφέρον ὄχι μόνον τῶν εἰδικῶν ἀλλὰ καὶ οἰοῦντο πεπαιδευμένου ἀνθρώπου.

Ὁ συγγραφεὺς γνωστὸς ἐκ διαφορῶν γλωσσολογικῶν κυρίως μελετημάτων ἐν τῇ περιοδικῇ ἐκδόσει τοῦ «Πλάτωνος» καὶ λοιπῶν ἐργασιῶν του εἰς περιοδικά, Δελτίον ΟΛΜΕ καὶ ἀλλαχοῦ, μᾶς ἔδωκε τὸ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον βιβλίον, ὅπου περιλαμβάνονται : εἰσαγωγή, κείμενον, μετάφρασις, σχόλια καὶ παρατηρήσεις μετὰ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας.

Ἡ ἐκδοσις αὕτη ἀναφερομένη εἰς τὸν κράτιστον τῶν ἐπιταφίων καὶ γενικώτερον εἰς τὸν ἄριστον τῶν ρητορικῶν λόγων τῆς Ἀρχαιότητος καθίσταται αὐτονοήτως εὐπρόσδεκτος, καθ' ὅσον τὸ κείμενον τοῦ Ἐπιταφίου τοῦ Περικλέους περιλαμβάνεται εἰς τὴν διδακτέαν ὕλην τῆς τρίτης τάξεως τῶν Λυκείων τῆς ἐλληνικῆς ἐπικρατείας κατὰ τὸ β' τετράμηνον. Προορίζεται ἄλλως τε διὰ τε τοὺς μαθητὰς τοῦ Λυκείου καὶ τοὺς διδάσκοντας φιλολόγους ἢ πρὸς πάντα περὶ τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν ἐνδιαφερόμενον. Παρομοίου εἶδους ἐργασίαι εἰς τὸν χῶρον τῆς ἐλληνικῆς γραμματείας καὶ δὴ τῆς ἀρχαίας ἀποτελοῦν σπουδαῖα ἐπιστημονικὰ καὶ διδακτικὰ βοήθηματὰ διὰ φιλόλογους καὶ μορφωτικὰ ἐφόδια διὰ τοὺς εἰς τὰ ἀρχαῖα γράμματα ἀσχολουμένους.

Προτάσσεται εἰσαγωγή ἀρκούντως ἱκανοποιητικὴ καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤτον περιεκτικὴ περὶ τοῦ ἀρχαίου λόγου καὶ τῶν διαιρέσεων αὐτοῦ εἰς εἶδη μετὰ τῶν ἐπὶ μέρους ὑποτίτλων : Προφορικὸς καὶ γραπτὸς λόγος, ποιήσις καὶ πεζὸς λόγος, εἶδη ποιήσεως, εἶδη τοῦ πεζοῦ λόγου (σελ. 9—17) ἔνθα διαμνημονεύονται συνοπτικῶς πλείστα ὅσα γραμματολογικὰ πληροφορήματα τῆς πνευματικῆς δημιουργίας τῶν Ἀρχαίων.

Ἀκολούθως (σελ. 18—28) περιλαμβάνονται ὁ βίος καὶ τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ Θουκυδίδου, ὅπου ὁ συγγραφεὺς κατὰ τρόπον σαφῆ καὶ μεθοδικόν διαλαμβάνει περὶ τοῦ ἔτους γενήσεως, περὶ συμβάντων τῆς ζωῆς του, τοῦ ἔτους θανάτου, τοῦ ὅλου ἔργου καὶ τῶν δημηγοριῶν, περὶ τῶν πηγῶν τῆς ἱστορίας του καὶ περὶ τῶν διαφορῶν του μετὰ τοῦ Ἡροδότου. Ἐν συνεχείᾳ ἐξετάζει τὴν γλώσσαν, τὸ ὄφος ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ἐπιδράσεως, ἣν ἤσκησε τὸ ὅλον ἔργον τοῦ Θουκυδίδου εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Μετὰ ἱστορικὴν ἐπισκόπησιν τῆς μέχρι τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου πολιτικῆς καταστάσεως ἐν Ἑλλάδι (σελ. 29—33) καὶ τὴν παράθεσιν ἐνδιαφερόντων χωρίων τῆς Θουκυδιδείου Ἱστορίας (σελ. 34—40) παρέχει μίαν εἰκόνα τῆς ἐξελιξέως γενικῶς τῶν ἐπιταφίων λόγων καὶ δὴ τοῦ Ἐπιταφίου τοῦ Περικλέους (δομή, διάρθρωσις κλπ.). Ἐν συνεχείᾳ ἀναδημοσιεύει ὅλην κληρον τὸ κείμενον τοῦ Ἐπιταφίου ἐν πρωτοτύπῳ (σ. 45—52).

Ἀκολουθεῖ τὸ κείμενον καὶ πάλιν, κατὰ κεφάλαιον, εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄψιν κατὰ φυσικὴν καὶ συντακτικὴν σειρὰν, εἰς δὲ τὴν δεξιὰν δίδεται ἢ κατὰ τὴν αὐτὴν σειρὰν καὶ κατὰ λέξιν μετάφρασις πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν ταύτης προφανῶς ὑπὸ τοῦ ἀναγνώστου. Μεθ' ἕκαστον κεφάλαιον μεταφραζόμενον διατυπώνεται παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ κειμένου καὶ τῆς μεταφράσεως ἐκάστου κεφ. καὶ ἐπισημαίνονται διάφορα σημασιολογικά, ἔτυμολογικά, γραμματολογικά, συντακτικά, πραγματολογικά, ἰδεολογικά καὶ αἰσθητικὰ στοιχεῖα. Δίδεται ἢ νοηματικὴ ἀπόδοσις καὶ σύντομος περίληψις ἐκάστου κεφαλαίου. Ὁληθ' αὕτη ἢ μορφή τῆς μεταφραστικῆς καὶ ἐρμηνευτικῆς ἐργασίας περιέχεται κατὰ κύριον λόγον μεταξὺ τῶν σελίδων (53—144).

Μετὰ τὴν γενικὴν θεώρησιν τῆς ἐργασίας τοῦ δρ. Γ. Σακελλαριάδου θὰ ἡδύνατο τις νὰ διατυπώσῃ τὰ ἐξῆς παρατηρήματα.

1) Τὴν ὅλην διατριβὴν διακρίνει ἐπιμέλεια· ἡ διάρθρωσις τῆς ὕλης καὶ τῶν ἐπὶ μέρους στοιχείων, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ ὁ συγγραφεὺς εἶναι ἀρκούντως καλὰ καὶ ἐξ ἐπόψεως διδακτικῆς πλήρης.

2) Ἡ ἔναντι τοῦ ἀρχαίου κειμένου μετάφρασις ἔχει ἀποδοθῆ ἑπαρκῶς. Τὰ συντακτικά, σημασιολογικά, πραγματολογικά, ἰδεολογικά καὶ αἰσθητικά στοιχεῖα εἶναι πλήρως διαφωτιστικά.

3) Ὁ συγγραφεὺς χρησιμοποιεῖ καὶ τὰς γνώμας ἄλλων παλαιότερων συγγραφέων ἀσχοληθέντων μὲ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ἐπιταφίου πρὸς διασάφησιν πλείστων ὅσων σημείων του, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν ἐρμηνευτικὰς δυσχερείας.

4) Ἡ γλῶσσα τῆς εἰσαγωγῆς, τῆς μεταφράσεως, τῶν σχολίων, παρατηρήσεων, περιλήψεων κλπ. εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία καθιερώθη διὰ νόμου ἀπὸ τοῦ 1976 εἰς τὰ σχολεῖα ὅλων τῶν βαθμίδων. Ἡ δημοτικὴ τοῦ συγγραφέως εἰς τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν εἰς ἑνίαν περιπτώσεως ἐμφανίζεται μᾶλλον ἐξεζητημένη. Αἱ λέξεις λ.χ. δείχτηκαν, ἀφταστη, καυχησιᾶς κλπ. θὰ ἦτο δυνατόν ἄλλως νὰ ἀποδοθοῦν χωρὶς νὰ παραβλαβῆ ἡ δημοτικὴ τοῦ συγγραφέως.

5) Τὸ ἐδάφ. τοῦ κεφ. 42... «ἀπηλλάγησαν (τοῦ βίου) ἅμα ἀκμῇ τῆς δόξης μᾶλλον ἢ τοῦ δέους» ἀποδίδεται κατὰ μετάφρασιν : «σκοτώθηκαν ἐνῶ μέσα τους ἄκμαζε ἡ ἐλπίδα (τῆς) νίκης πῖδὸν πολὺν παρὰ τοῦ φόβου ὅτι θὰ νικηθοῦν» ὑποθέτω ὅτι θὰ ἀπεδίδοτο καταλληλότερον : «ἐφονεύθησαν ὅταν οἱ ἄνδρες αὐτοὶ κατὰ τὴν κλίμακα τῆς ἰδεολογίας των κατεῖχοντο ἀπὸ τὴν πλέον ὑψηλὴν ἰδέαν ὅτι θὰ νικήσουν μᾶλλον παρὰ τὴν ἰδέαν τοῦ φόβου ὅτι θὰ νικηθοῦν... κλπ. ὁπότε «τῆς δόξης» φαίνεται νὰ εἶναι γεν. διαίρ. καὶ ὄχι γεν. ὑποκ. εἰς τὸ «ἀκμῇ», ὅπως τὸ θέλει ὁ μεταφραστὴς καὶ οἱ λοιποὶ προγενέστεροι μεταφρασταί.

Εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς μεταφράσεως τοῦ κειμένου : «οὐκ ἂν ἀπρεπῆ (εἶναι) λεχθῆναι... ἀναγράφει ὁ μεταφραστὴς :... ὅτι δὲ θὰ ἦταν ἀπρεπο νὰ εἰπωθοῦν... κλπ. ἡ λέξις «ἀπρεπο» δὲν εἶναι δόκιμος, ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν εἶναι ἡ κατάλληλος. Ἡδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῆ ἡ λέξις : «ἀσκοπον» λ.χ., διότι εἰς τὴν Νεοελληνικὴν ἡ λ. ἀπρεπος ἔχει ἠθικὴν σημασίαν ὑπὸ ἔποψιν ἀρνητικὴν καὶ κυριολεκτεῖται ἐπὶ ἀναρμόστου συμπεριφορᾶς.

Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ ἐπιμελεστάτη αὐτὴ ἐργασία πλαισιώνεται ἀπὸ εὔστοχον εἰκονογράφησιν καὶ γενικῶς ἐπιτυχῆ πληροφοριακὴν βιβλιογραφίαν ἑλληνικὴν καὶ ξένην.

ΔΗΜΗΤΡ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

* * *

ΠΑΝΑΓ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Ἑλληνικὴ Πατρολογία, τόμ. Β'. Περίοδος Διωγμῶν, Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη, 1978, σελ. 1002.

Εἶναι ἄξιον ἐπαίνου τὸ Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν τῆς Θεσσαλονίκης διότι μεταξὺ τῶν ἐκδόσεών του περιέλαβε καὶ τὴν Χριστιανικὴν Γραμματολογίαν τοῦ Π. Χρήστου. Εἰς τὸν παρόντα ὀγκώδη τόμον παρουσιάζεται ἡ Γραμματεία τῆς περιόδου τῶν διωγμῶν, ἦτοι τῶν πρώτων τριῶν αἰώνων.

Ἡ διδακτικὴ ἀξία τοῦ ἔργου ἐγκεῖται εἰς τὸ ὅτι ἀπὸ τὰ ἐπώνυμα, τὰ ἀνώνυμα καὶ τὰ ψευδώνυμα ἔργα τῆς περιόδου ταύτης, τὰ σωθέντα καὶ μὴ, δίδεται ἡ εἰκὼν τῆς θαυμαστῆς πίστεως τῶν ὑποστάντων τοὺς διωγμοὺς προσώπων καὶ προ-